

й не дивно, що, читаючи українські слова, не чуєш української мови, не дуже розумієш зміст написаного. Наприклад: більше всего – більше всього замість над усе, найбільше, більше за все; вести начало от кого/чего – вести початок замість походити від кого, чого; без всяких сомнений – без усяких сумнівів замість безперечно, поза всяким сумнівом і т. д.

Спорідненість української і російської мов виявляється в їхній синтаксичній організації. Типи речень, внутрішній зв'язок і взаємозалежність його складників, способи вираження синтаксичних відношень і значень характеризуються високим ступенем схожості. Однак українська і російська мови мають відмінні риси в синтаксичній будові, що складають їх національну специфіку як у структурі речення, так і в структурі словосполучення, причому в останньому вони виявляються сильніше. Переходячи з однієї мови на іншу (наприклад, у перекладі), залишаємо семантичну й комунікативну структури речень незмінними, однак синтаксичну структуру може змінюємо відповідно до граматичних правил кожної мови.

Праці відомих українських мовознавців О. Б. Курило [4], Б. Д. Антоненко-Давидовича [6], С. І. Головащук [9], К. Г. Городенської [3], С. Я. Єрмоленко [10], С. Караванського [11], Н. Ф. Непийводи [2], О. Д. Пономарева [12], О. Сербенської [13], Є. Д. Чак [14] та багато інших, у тому числі й довідкову літературу можна розглядати як список рекомендованої літератури. Кожне з цих видань може бути настільною книгою не лише філолога, а й управлінця, пошуковця у будь-якій галузі науки, техніки, культури тощо.

Література:

1. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность / Л. В. Щерба. – Л.: ЛГУ, 1974. – 420 с.
2. Непийвода Н. Ф. Сам собі редактор: Порадник з української мови / Н. Ф. Непийвода. – К.: Українська книга, 1998. – 240 с.
3. Городенська К. Г. Синтаксична специфіка української наукової мови // Українська термінологія і сучасність: Збірник наукових праць. – Випуск 4. – Відп. ред. Л. О. Симоненко. / К. Г. Городенська. – К.: КНЕУ, 2001. – С. 11–14.
4. Курило О. Б. Уваги до сучасної української літературної мови. – 5-те вид. / О. Б. Курило. – Торонто: «Нові дні», 1960. – 199 с.
5. Ярема С. На теми української наукової мови / С. Ярема. – Львів: Українське товариство з механіки руйнування матеріалів, Львівське крайове товариство «Рідна школа», Наукове товариство ім. Шевченка, 2002. – 44 с.
6. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо / Б. Д. Антоненко-Давидович. – К.: Вид. дім «KM Academia», 1994. – 254 с.
7. Шевченко Л. Ю. Сучасна українська мова: Довідник / Л. Ю. Шевченко, В. В. Різун, Ю. В. Лисенко // За ред. О. Д. Пономарева. – К.: Либідь, 1996. – 320 с.
8. Матіяш Д. Олена Курило пропонувала ... / Д. Матіяш // Уроки української, 2000. – № 3. – С. 19–25.
9. Головащук С. І. Словник-довідник з українського літературного слововживання / С. І. Головащук. – К.: Рідна мова, 2000. – 351 с.
10. Культура мови на щодень / Н. Я. Дзюбишин-Мельник, Н. С. Дужик, С. Я. Єрмоленко та ін. – К.: Довіра, 2000. – 169 с. – (Бібліотека сер. «Словники України»).
11. Караванський С. Російсько-український словник складної лексики / С. Караванський. – К.: Вид. центр «Академія», 1998. – 712 с.
12. Пономарів О. Д. Культура слова: Мовностилістичні поради: Навч. посібник / О. Д. Пономарів. – К.: Либідь, 1999. – 240 с.
13. Сербенська О. Практичний словничок нормативних висловів / О. Сербенська. – Львів: Наукове товариство ім. Шевченка, 2002. – 36 с.
14. Чак Є. Д. Чи правильно ми говоримо? / Є. Д. Чак. – К.: Освіта, 1997. – 240 с.

УДК 821.133.1:[82.09(4)+008]

Т. С. Каірова,

Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв

ЯН ПОТОЦЬКИЙ НА ПЕРЕХРЕСТІ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

Стаття знайомить читача з роздумами автора про вплив зовнішніх та внутрішніх факторів, що посприяли формуванню епістолярної культури польського аристократа Яна Потоцького, який народився в Україні, здобув освіту у Франції та Швейцарії, жив та творив у великому просторі літературної та вченої Європи, «подорожуючи крізь століття після численних подорожей різними країнами».

Ключові слова: Просвітництво, епістолярна культура, епістолярна спадщина, епістолярний текст, епістолярний жанр, епістолярний стиль, епістолярій, письмовник, цивілізація, культурний простір, інтелектуальний простір, мова комунікації, національна ідентифікація епістолярію, виховання, освіта.

JEAN POTOTSKY ON THE CROSSROADS OF CIVILIZATIONS

The article represents the author's reflexions about the external and internal factors which have influenced on the formation of epistolary culture of Polish aristocrat Jean Pototsky, who was born in Ukraine, obtained education in France and Switzerland, lived and worked in the surrounding of literary and academic Europe, «traveling through centuries after numerous journeys across countries».

Key words: Enlightenment, epistolary culture, epistolary heritage, epistolary text, epistolary genre, epistolary style, epistolary, ideal secretary, civilization, cultural space, intellectual space, communicational language, national identification of epistolary, upbringing, education.

ЯН ПОТОЦЬКИЙ НА ПЕРЕКРЕСТКЕ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

Стаття знайомить читача з роздумами автора про вплив зовнішніх та внутрішніх факторів, що посприяли формуванню епістолярної культури польського аристократа Яна Потоцького, який народився в Україні, здобув освіту у Франції та Швейцарії, жив та творив у великому просторі літературної та вченої Європи, «подорожуючи крізь століття після численних подорожей різними країнами».

Ключевые слова: Просвещение, эписолярная культура, эписолярное наследие, эписолярный текст, эписолярный жанр, эписолярный стиль, эписолярий, письмовник, цивилизация, культурное пространство, интеллектуальное пространство, язык коммуникации, национальная идентификация эписолярия, воспитание, образование.

«L'Europe littéraire et savante ne fait plus, pour ainsi dire, qu'une seule société, réunie par un objet commun, qui est le progrès des sciences et des lettres».
(Le marquis d'Argenson)

«J'avois toujours pensé que les grands loisirs vous ramèneraient à l'étude des antiquités, si satisfaisante à tous égards ; car c'est par elle qu'on peut voyager dans les siècles, après avoir voyagé dans les pays, et qu'on peut se faire du passé des notions presque nettes que celles que l'on a sur le présent ».

(Jean Potocki à Ignace Potocki le [25 novembre 1792])

XVIII століття дало світові цілу плеяду видатних особистостей. Серед них особливу увагу привертає Ян Потоцький, аристократ вельможного польського роду, що бере початок у кінці Золотої століття Польщі. Вихідці з вищого стану, що отримали добру освіту, нерідко вражають різноманітністю інтересів і талантів. Ян Потоцький не був винятком. Він відомий як талановитий історик, неабиякий лінгвіст, письменник, географ, етнограф, археолог, природодослідник, автор 24 значних праць. Відчуваючи пристрасть до подорожей у дусі свого століття, він об'їздив усю Європу, відвідав усі слов'янські землі, значну частину Азії та Африки. Вихор романтики молодості ніс його, графа і лицаря Мальтійського Ордену, в битви з піратами, у вир військових дій в Угорщині. Він ширяв на повітряній кулі, щоб «зрозуміти речі зверху», і уславився найбільшим оригіналом: *«Dans les salons aristocratiques, le désert d'Égypte ou les steppes du Caucase, le comte laisse derrière lui le souvenir d'un original, d'un érudit distraît et gaffeur »* [1] - *«В аристократичних салонах, в пустелі Єгипту або в степах Кавказу граф залишає по собі спогади як про оригінала, неважного ерудита, що робить щось недоречно»* (Тут і далі переклад автора – Т. С.).

Як було прийнято під час подорожей, Ян Потоцький підтримував активні епістолярні контакти з родичами, друзями та знайомими, офіційними особами. Дослідники його життя і творчості французькі вчені Домінік Трієр і Франсуа Россе висловлюють припущення, що їм було написано кілька тисяч листів, однак знайдено лише сто дев'яносто дев'ять, які увійшли до видане ними Зібрання творів Яна Потоцького [2]. Саме Д.Трієру і Ф.Россе належить першість у відтворенні справжнього тексту його «Рукопису, знайденого в Сарагосі», який вони зібрали з розрізнених частин, що зберігалися в різних архівах світу. Їм ми зобов'язані також і дієвій пропаганді творчості письменника. В рамках їхніх програм у червні 2009 року в Києві відбулася Міжнародна конференція, присвячена вивченню багатогранної діяльності Яна Потоцького, що зібрала видатних учених Європи і завершилася експедицією дорогами України по місцях, де він народився, жив і помер. Конференція була організована спільно Університетом Поля Валері Монпельє III (Франція) та Київським Національним університетом імені Тараса Шевченка (Україна).

Автор цієї статті, що присвятив багато років дослідженню епістолярної спадщини Європи XVII–XVIII століть і брав участь у роботі вищезгаданої конференції та експедиції, ставить у ній наступні завдання: 1) виявити фактори різного порядку, що вплинули на формування культури листування Яна Потоцького; 2) розглянути його епістолярну спадщину в контексті європейської епістолярної культури.

Тим часом у Європі XVII–XVIII сторіччя склалася справді висока епістолярна культура, яка, завдяки комунікативної природі, гнучкості форм і специфічним рисам жанру, проявилася у всіх сферах життя суспільства: в офіційному, дружньому і світському спілкуванні, в літературній практиці і розвагах, де лист функціонував у якості найпоширенішого, а іноді і єдиного каналу передачі думок і поглядів, інструменту вирішення різних проблем виховання, засобу ідеологічної боротьби, форми передачі спогадів, навіть у якості подарунків і сувенірів [3; 4; 5; 6; 7]. Епістолярний жанр став улюбленим жанром цього періоду. В основі епістолярної культури лежали французькі традиції [8]. До неї в тій чи іншій мірі були причетні всі, але епістолярна спадщина Яна Потоцького представляє особливий інтерес як спадщина людини позанаціональної, як громадянина світу. Вже в силу історичних традицій і географічних чинників Польща, що знаходилася на перехресті європейського континенту з азіатським, піддавалася нашестю німецьких і російських народів, і польську знать, яка значною мірою відчувала на собі їх вплив, важко було ідентифікувати за національними параметрами, до того ж Ян Потоцький народився 8 березня 1761 в Пикові, на Україні, що входила в ті часи до складу Російської імперії. Так з самого моменту народження йому було призначено особливе місце в життєвому просторі – в епіцентрі взаємодії різних культур.

Зовнішні фактори, що впливали на формування епістолярної культури Яна Потоцького підкріпилися внутрішніми: зіграли свою роль сімейне виховання та уподобання. Коли Яну було сім років, мати відвезла його і молодшого брата Северина в Європу. Хлопчики вчилися у Франції (в Парижі) та Швейцарії (в Лозанні), де отримали різнобічну європейську освіту. Не дивно, що Ян Потоцький досить вільно володів французькою, італійською, німецькою, англійською, іспанською, польською та турецькою мовами, читав грецькою та голландською. У листі до Маззеї від 30 жовтня 1790 король Польщі Станіслав Август критично відгукується про погане знання Яна Потоцького польської мови: *«Un des défauts de son éducation dut d'avoir été presque toute française, au point qu'il parle mal sa propre langue... »* [2, с. 22–23] – *«Одним з недоліків його виховання слід визнати те, що воно майже повністю французьке, до такої міри, що він погано говорить на своїй рідній мові... »*. Підтвердження своєрідного розчинення в європейській культурі ми знаходимо в листі Яна Потоцького Станіславу Феліксу Потоцькому від 1 серпня 1789 року, написаному польською: *«Pour la première fois de ma vie, j'utilise le polonais, et cela afin de vous remercier, Monseigneur et bienfaiteur, pour vos grâces présentes, qui ne sont ni les premières, ni les dernières. Que je ne connaisse pas la langue de mon pays, il n'y a pas là de quoi se venter et je ne saurais même y trouver de bonne excuse...., Mais pour ce qui est à présent, je vous assure que je suis un bon Polonais et que je le resterai jusqu'à ma mort ou jusqu'à celle de la patrie. je veux dire par là que je ne lui survivrai certainement pas... »* [2, с. 22–23] – *«Вперше в житті я вдаюся до польської мови, і це для того, щоб подякувати Вам, пане і благодійник, за Ваші недавні милості, не перші й не останні. У тому, що я не знаю мову моєї країни, хвалитися нічим, і я не зміг би навіть знайти цьому відповідне виправдання...., Але в тому, який я зараз, я запевняю Вас, що я вірний поляк, і ним залишусь до кінця моїх днів або строку існування моєї батьківщини, я хочу цим сказати, що я її, звичайно ж, не переживу »*.

Його Твори здебільшого написані французькою мовою. Листи – в основному французькою, але іноді він вдається до інших мов, що свідчить про прояв поваги до смаків та звичок кореспондентів, як ми спостерігали це у вищезгаданому листі до Фелікса Потоцького.

Свідомо чи несвідомо, Ян Потоцький виявився залученим в загальнолюдські і загальноєвропейські процеси. Подібно до російської аристократії того періоду, він випробував на собі всю силу інтелектуального впливу Франції епохи Просвітництва з її глибокою філософською думкою і природним поширенням французької мови, на якому ця думка була висловлена, у всіх сферах життя європейського суспільства. Європейські простори манили молодого Яна Потоцького. Європа Просвітництва, що мріяла про мир та свободу, приваблювала його свіжістю думки, рухом і відчуттям життя, під знаком якого розвивався і трансформувалася її інтелектуальний клімат і культурний образ і формувався новий тип ідеального єв-

ропейця, до якого без всякого сумніву можна віднести Яна Потоцького: «*C'est dans ce monde de l'élite politique et savante que l'Européen commence à exister*» [9, с. 8–10] – «Європеєць з'являється саме в цьому світі політичної та вченої еліти». Під новим Європейцем К. Мішо мав на увазі представника нового покоління, що мав загальну ментальну конфігурацію з усією Європою, що дозволяло йому виходити за вузькі рамки окремих націй. Ян Потоцький, з раннього дитинства ввібрав в себе дух європейських культур, дух Просвітництва, належав саме до цього європейського географічного, політичного та культурного простору і поділяв його ідеали і духовні цінності, зберігаючи при цьому абсолютну винятковість своєї особистості, як це видно з його кореспонденції.

Для Яна Потоцького характерно дивовижне бачення предмета чи явища в багатоаспектному контексті. Як приклад наведемо два тексти. Перший – лист Яна Потоцького від 2 березня [1804] року своєму родичу Адаму Жоржу Чарторижському, відомому діячеві Олександрівської Росії. У ньому він проявляє дар передбачення, заснований на вірному аналізі перспектив розвитку південних міст:

«*Mon Prince, J'ai eu l'honneur de vous écrire de Florence, depuis lors j'ai été à Venise, où je me suis soigneusement informé de tout ce qui pouvait avoir trait au commerce de la Mer Noire. Je crois les affaires d'Odessa en bon train. La confiance universelle dans la justice et la prudence du règne actuel en fera certainement, d'ici à peu d'années, une ville marchande sinon du premier rang, au moins du second. Je pense cependant que pour cette année-ci il y aura un peu de stagnation...*» [2, с. 84–85] – «Мій Князь, Маю честь писати Вам з Флоренції, з тих пір, як я був у Венеції, де я ретельно знайомився з усім, що могло стосуватися торгівлі у Чорному Морі. Я вважаю, що справи Одеси йдуть успішно. Загальна довіра до справедливості і обережності нинішнього правління зроблять з неї, звичайно, через якихось кілька років торговельне місто якщо не першого рангу, то другого. Цей рік, я вважаю, однак, буде відзначений деяким застоєм...». Мешкаючи в Європі, Ян Потоцький проявляє інтерес до життя країни, в якій він народився, при цьому побудова зачину листа така, що молода Одеса стає в один ряд з ушлякованими європейськими містами Венецією і Флоренцією. Економічна оцінка розвитку міста свідчить про глибоке розуміння проблем і широті кругозору. На початку третього тисячоліття ми можемо об'єктивно судити про правильність передбачення Яна Потоцького.

Другий текст являє невелике есе «Софіополь», опубліковане в 1811 році видавництвом Плюшар і Компанія без зазначення автора. Дослідник історії Криму Т. М. Фадеева не ставить під сумнів авторство Яна Потоцького [10, с. 97–103], спираючись на розповідь графа де Лагард [11] і науковий опис праць Яна Потоцького, зроблене Д.Трієром [12]. Дійсно, за характером мислення автора текст есе співзвучний з вищенаведеним листом глобальним баченням проблеми: перспективи розвитку нових міст Одеса та Миколаїв; розуміння економічного, оздоровчого, наукового та культурного значення Криму, покладене в основу розробки оригінального і корисного для суспільства проекту розвитку міста Ольвіополя. У часті в цьому проекті Ян Потоцький допомагав дружині свого родича Фелікса Потоцького Софії, для якої був збудований парк в Софіївці.

Вищевказаний проект змушує нас згадати прогресивні перевтілення інновації в маєтку Ферне і створення зразкового господарства нового типу, які успішно здійснені Вольтером, якого Ян Потоцький знав і глибоко шанував. З його листування ми дізнаємося про те, що в 1793 році він намалював ескіз костюма Жанліз-хана для п'єси Вольтера «Сирота з Китаю» і відіслав його Тальма, улюбленому акторові Наполеона I, який дебютував у цьому спектаклі в театрі Комедії Франсез, можливо, в присутності самого Потоцького [2, с. 27]. З Вольтером його ріднить не тільки інтерес до історії цивілізацій, економічному та духовному прогресу суспільства, але також і до літературного жанру казки. Під час своїх подорожей по Туреччині, Єгипту, Тунісу, Іспанії, Марокко, Центральній Європі Ян Потоцький слухав і записував казки та народні традиції, які ми зустрічаємо в його яскравих і живих нотатках про подорожі.

Зовсім інші настрої щодо європейського клімату звучать в листі Яна Потоцького до Мадам де Сталь від 17 січня [1794] року, яке зберігається в архіві замку Копе: «*L'existence de nous tous a été coupée en deux par la révolution. Vivés vous dans le passé, ou dans l'avenir. Avés vous le bonheur de vous absenter du présent?*» [2, с. 53] – «Револуція розділила наше існування надвоє. Ви живете в минулому або в майбутньому? Маєте ви щастя втекти від справжнього?». Лист написаний після кривавого 93 року Великої французької буржуазної революції. Європа була вже інша. І все наполегливіше і наполегливіше опановує його думка повернутися в рідні місця.

20 жовтня [1794] року в листі Станіславу Феліксу Потоцькому він висловлює свою думку більш виразно: «*Mon intention est toujours de me fixer en Russie mais en attendant, je me fais une petite résidence pres de Severin, a Cazimir, la j'eleverai mes enfants, qui véront des tems plus heureux que le notre...*» – «Моїм наміром завжди було облаштуватися в Росії, але в очікуванні цього я створюю собі невелику резиденцію поруч з Северином, в Казимірі, там я буду виховувати своїх дітей, які побачать кращі часи, ніж наші...» [2, с. 43], а 17 грудня [1803] він написав йому ці значущі рядки: «... я серйозно думаю про повернення *les contrées boréales*. Італія чудова, але ми тут зовсім чужі, а серця шляхетного походження мають звичку вважати батьківщиною ті місця, де вони опинилися» [2, с. 69].

Отже, Яна Потоцького займає думка повернутися до Росії, щоб застосувати там свої різнобічні знання. Ще 1793 року він був прийнятий Катериною II, яка вразила його своїм розумінням волелюбних французьких ідей. Натхненний імператрицею, він подумував написати об'ємну історію слов'янських народів і став засновником досліджень слов'янських мов і цивілізації, проводячи їх в етнологічному, історичному та лінгвістичному аспекті. Восени 1796 книга була подарована автором Катерині II через посла К.Розумовського і її фаворита Зубова. У 1802 році, Ян Потоцький написав Олександрі I, представляючи йому «результат праці, натхненної безсмертною Катериною» [2, с. 47], який витягував із забуття «нації, що колись перетинали Росію, щоб повалити Римську Імперію». Олександр I оцінив книгу і запросив Яна Потоцького в Санкт-Петербург, пропонуючи йому посаду у Міністерстві закордонних справ.

Поверненням в Україну Ян Потоцький слідував незаперечному закону, який приводить людину в кінці його життя туди, де вона народилася. Вплив його кола і культур різних країн, який він відчував протягом свого існування, проведеного в літературній і науковій Європі Просвітництва («Світла», як красиво називають цю епоху французи), «подорожуючи в століттях, після того як поїздив по країнам», перетворили його в космополіта, в освічену, толерантну, активну і корисну для суспільства особистість. Його останній фантастичний віраж закінчився завершенням «Рукопису, знайденого в Сарагосі». 2 грудня 1815, в Поділлі, під Владівка, Ян Потоцький покинув цей світ... Він застрелився.

Відоме нам листування Яна Потоцького з представниками різних націй, соціальних кіл і сфер діяльності містить листи до офіційних осіб, які часто є родичами, – пройняті їхніми інтересами, енергоємні; листи до рідних – ніжні, шанобливі; листи до друзів – дбайливі. Проте всі епістолярні тексти Яна Потоцького відображають позитивне світосприйняття, сформоване на ідеях Просвітництва, нове мислення епохи; вони одухотворені, сповнені душевного тепла, прагнення внести позитивні зміни в життя оточуючих. Крізь рядки тексту постає автор – особистість високоінтелектуальна, творча і інте-

лігента, сильна і яскрава, самостійно мисляча в душі свого часу, що опинилася на перехресті цивілізацій і випробувала вплив ментальності різних народів.

Кореспонденція Яна Потоцького, що відображає знання стародавніх і сучасних цивілізацій, дозволяє спостерігати циркуляцію інформації в просторі і в часі в синхронії (образ сучасних світів) і діакронії (історія світової цивілізації), відображаючи фантастичний стереоскопічний образ світу, властивий його мікрокосму, і перетворюючи написані ним епістолярні тексти в справжні об'єкти культури.

Література:

1. Rosset François, Jean Potocki. Bibliographie, Flammarion // http://editions.flammarion.com/Albums_Detail.cfm?ID=21244&levelCode=home
2. Rosset, François, Triaire, Dominique. Jean Potocki. – Paris : Flammarion, 2004. – 506 p.
3. Каірова Т. С. Епістолярний текст у світовому соціокультурному просторі // Наукове видання «Мова і культура». Серія «Філологія». – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2003. – Випуск 6. – Том IV. «Міжкультурна комунікація. Теорія і практика перекладу». – С. 40–49.
4. Каірова Т. С. Триумф Вольтера, або лист у боротьбі ідей в Європі Просвітництва // Мандрівець/Спільний проект Національного університету «Києво-Могилянська академія» і видавництва «Мандрівець». – Київ : 2006. – № 1(60). – С. 39–45.
5. Каірова Т. С. Прояв індивідуальності адресанта крізь нормативні вимоги епістолярного тексту (на матеріалі епістолярної спадщини Вольтера) // Наукові записки На УКМА. Серія: Філологічні науки. Том 18. – К. : видавничий дім «КМ Академія», 200. С. 95–99.
6. Каірова Т. С. Ехо цивілізацій в епістолярному наслідуванні Вольтера // Наукове видання «Мова і культура». Серія «Філологія». – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2002. – Випуск 4. – Том IV. Частина перша: «Мова і художня творчість». – С. 116–129.
7. Каірова Т. С. Епістолярний текст в літературному салоні Франції XVII–XVIII вв. // Наукове видання «Мова і культура». Серія «Філологія». – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2003. – Випуск 6. – Том VI. Частина друга: «Художня література в контексті культури». – С. 204–213.
8. Дмитриева Е. Е. Русские письменники середины XVIII – первой трети XIX в. и эволюция русского эпистолярного этикета // Известия Академии наук СССР: серия Литературы и языка. – Том 45. – № 6. – 1986. – С. 543–552.
9. Michaud, Claude. Présentation /L'Europe des Lumières. Dix-huitième siècle. – № 25. – 1993. – P. 5–10.
10. Фадеева Т. М. Две Софии и Пушкин. Истоки вдохновения бахчисарайского фонтана. – Симферополь : Бизнес-Информ, 2008. – 216 с.
11. Lagarde, comte de. Op. Cet. – P. 107–109.
12. Triaire, Dominique. Œuvre de Jean Potocki : Inventaire. – P., 1985. – P. 122.

УДК 81'373.613'161.2'111

Т. О. Лелека,

Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, м. Кіровоград

ФУНКЦІОНУВАННЯ АНГЛОАМЕРИКАНСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ-СИНОНІМІВ СФЕРИ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті охарактеризовано особливості використання англоамериканізмів в українській мові початку ХХІ століття як результату мовних контактів. Досліджується проблема розмежування значень термінологічного ряду англоамериканських запозичень сфери безперервної освіти: коуч, ментор, тьютор, едвайзер, фасилітатор. На підставі семантичного аналізу за допомогою словників, а також звернення до етимології понять зроблена спроба з'ясувати відмінності використання цих понять та уточнити сферу їх професійного ужитку. Визначено доцільність використання запозичених синонімів у мові-реципієнті.

Ключові слова: англоамериканізм, запозичення, мовні контакти, коуч, ментор, тьютор, едвайзер, фасилітатор, мова-реципієнт.

THE PECULIARITIES OF THE USE OF ANGLOAMERICANISMS IN THE UKRAINIAN LANGUAGE OF THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY AS A RESULT OF LINGUISTIC CONTACTS

The article deals with the peculiarities of the use of angloamericanisms in the Ukrainian language of the beginning of the 21st century as a result of linguistic contacts. The problem of differentiation of the meanings of terminological line: couch, mentor, tutor, advisor, facilitator – is examined according to the field of continual education. On the basis of semantic analysis of dictionaries and network search, and also address to etymology of concepts an attempt is done from the linguistic and pedagogical points of view to find out the connotative differences of these concepts and define the area of their professional use. It is found out that the listed terms for the modern system of continuous education are specific and their use depends on the cultural and professional context. The clear border of their application exists neither in the Ukrainian nor in foreign scientific-pedagogical sources. Some terms appear more organic for the system of continual education (mentor, adviser). The word tutor is widely distributed within all the formal stages of education «school – university – system level of proficiency training». The terms couch and facilitator are in a greater degree correlated with informal education. In the Ukrainian educational terminology the concept accompaniment; is closer to this terminological line. Expediency of its use in the language-recipient is determined

Key words: angloamericanism, loan, linguistic contacts, couch, mentor, tutor, advisor, facilitator, continual education, language-recipient.

ПРИНЦИП АНГЛО АМЕРИКАНСКИХ ЗАЙМСТВОВАНИЙ-СИНОНИМОВ СФЕРЫ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНСКОМ ЯЗЫКЕ НАЧАЛА ХХ ВЕКА

В статье охарактеризованы особенности использования англоамериканизмов в украинском языке начала ХХІ столетия. Исследуется проблема разграничения значений терминологического ряда англоамериканизмов сферы непрерывного образования: коуч, ментор, тьютор, эдвайзер, фасилитатор. На основании семантического анализа с помощью словарей, а также обращения к этимологии понятий сделана попытка выявить отличия использования данных понятий и уточнить сферу их профессионального ужитка. Определена целесообразность употребления заимствованных терминов в системе языка-реципиента.

Ключевые слова: англоамериканизм, заимствование, языковые контакты, коуч, ментор, тьютор, эдвайзер, фасилитатор, язык-реципиент.